

po mnogih osvetljenih hišah veselice, ko mamice naše pekó medene potice, ko se radujejo premožnikov otroci bogatih daril božičnega deteta, morala bi deca ubožca gladno in slabo oblečena pogrešati najpotrebnejše hrane. Temu v okom se prihaja po več krajih, in glavno mesto Kranjske, bela Ljubljana, tebi se spodobi venec prvenstva v takovem človekoljubnem delovanju. Pomagati ubogemu sobratu, to tudi je poezija in solze hvaležnosti se lesketajo lepše od demantov.

Božič! veselimo se ga iz globočine srca še posebno letos vsi Slovani, kajti On, v čegar mogočni roci ležé usode narodov, je podelil našim južnim bratom za ta čas darilo neprecenljive vrednosti: zmago nad turškim barbarstvom. Kakor so hrepeneče stari očaki pričakovali rojstva spasitelja Mesije, tako so zatirani bratje naši tožni se ozirali po rešitelju, in prišel je rešitelj, napočil dan rešitve, častne in vesele! Veseli se vsako pošteno slovensko srcé!

Božič! kakor mili glas zvonov na sveti večer, doniš ti v duši starčkov, kedar vidijo okrog sebe radovati se nadejpolno mladost pri „jaslicah“, veselečo se lučic, pozlačenih orehov in ob stropu zibajočih se golobcev! Kaj ne, veselil si se nekdanj tudi ti — vse je minulo! — sic transit gaudium mundi! Al ne bodi otožen — saj živiš v svojih unucih in ž njimi bodi vesel tudi ti, kakor vsi prijatelji „Novic“, katerim iz srca želimo veselih božičnih praznikov!

O demoralizaciji (spačenosti) ljudstva.

Ljudstvo je jedro národa, zato je njegova odgoja in oskrbljevanje velike važnosti v državi. Po demoralizaciji (spačenosti) so propadle že rodbine, države in národi.

V sedanjem času se mnogo govori o spačenosti národa. V mestih so razne okolnosti, katere uplivajo na življenje prebivalstva. Mnogo se očita moderni odgoji, in sicer ne brez vzroka. Krivda se pogostem pripisuje šoli, čeravno se šole povsodi popravljajo. Imamo dobrih šol, a mladež je vendar neodgojena, razbrzdana. Odkodi izvira to? Naj se mi dovoli tù prosto napisati nekatere besede v obziru na zunanje ljudske šole. Dobodo se dobre šole, izvrstni učitelji, vendar je mladež neodgojena, in jaz rečem, da bode tako dolgo neodgojena ostala, dokler bodo obstajale še dalje nekatere okolnosti. Mnogo okolnosti je, katere delajo národ tako sloboden, da v svoji svobodi ne pozná niti postave, niti oblasti, in pijan take slobode strmoglavi v nevarnost.

V dokaz navajam nekatere take prigodke in okolnosti.

Najprej opominjam, da je naša mladina med letom več na paši in pri poljskem delu, kakor v šoli. Tam se shaja z odraslimi, največ razuzdanimi dečaki in dekleti, pri katerih se od spomladi do novega leta več slabega naučí, kakor v šoli dobrega od novega leta do spomladi. Znano je, da si otrok bolje zapomni nepošteno govorico in surove šale, kakor resni šolski poduk, naj ga učitelj še tako lepo in zanimivo razlaga. To se vidi iz otroškega vedenja, ker ne redko presejajo svojih mojstrov v pogovorih, kateri prestopajo vse meje poštenosti.

Druga okolnost je nevednost in neskrbnost starišev za odgojo otrok. Nevednost je tù in tam odpustljiva in neskrbnosti se mora gledati skozi prste, ker se malo briga za ono, o čemer se malo vé, in sedanji vihar in materijelni čas ne dopušča ravno tudi najpridnejšim starišem, da bi vse uredili tako, kakor nalagajo postave odgoje. To se v velikem vidi po vaséh, kjer se je vdomačilo siromaštvo in boj za življenje vse drugo

prevladuje. Kdor bi pomogel siromaštvu, pomogel bi vsej stvari.

Nadalje mnogo pripomaga k demoralizaciji ljudstva nesrečna delitba premoženja, katera se pri nas vrši še za življenje starega gospodarja in gospodinje, katera sta ga pridobila z velikim trudom in potnim čelom. Odkar se je začelo med ljudstvom deliti očino premoženje, od istega časa vlada med njim sovražstvo in nesloga. Pod gospodarstvom prejšnjega lastnika, navadno izkušenega starega moža in uzorno dobrega kristijana, morala je vsa hišna družina njemu biti pokorna in brez njegovega vedenja in dovoljenja ni smel iti nikdo od hiše. Starina je ukazoval delo, poleg tega pa je vzdrževal v hiši pobožnost, pošiljajoč družino v cerkev k maši, k izpovedi, a sam je bil v vsem najlepši uzor. Pripoveduje se, da se nekdanj ni prej zajutrekovalo, dokler okolu mize zbrana družina ni jednoglasno odmolila. Kam je prešla ta lepa krščanska navada? Pri naših kmetih se že zeló zgublja, a namestu nje zavladale so mnoge neprilike. „To je duh časa“ — utegne reči kak modrijan, Tudi mi pravimo, da je „duh časa“, a to ni dobri, temveč zli duh. Sedaj ima jedna hiša po tri gospodarje in še več. Neodvisen je vsak, ker si imenje razdelé med-se. Jeden dobode pol ali tri četrti premoženja, a drugi tudi toliko. Peter prejme na videz lepši del, zato je Pavel jezen na-nj. — Rodbina se skoro pomnoži, treba bi bilo več žeti, al odkod? Delajo se nehoteč dolgovi, za njimi prihajajo tožbe in pravde in navadno ne izostajajo rekurzi. Še se pravdajo, dokler ne odpeljejo poslednje kravice. To je pravdna vojska, prava národna pošast. Eden drugemu nagaja z besedo in dejanjem in tako nastaja vsakdanji prepir in kletvina. Tù ni mesta molitvi, a kjer molitve ne gojé, ni blagoslova božjega. — V šoli učimo otroke, da svoje stariše, rojake in bližnjike ljubijo in spoštujejo, domá jih učé iste prezirati, ker se s tem ali onim prepirajo morebiti zaradi jedne kuhalnice, katere ne mogó razdeliti med seboj. Mi jih učimo moliti, roditelji pa naš nauk izpodkopavajo s kletvijo. Dete navadno postane, kakoršni so stariši, in rado jih posnemlje. Kako tedaj hoče obroditi učiteljeva beseda sad v otrocih, ker takih ne čujejo nikdar domá, ampak namestu njih le prepir in očitanje slabosti? Bog je postavil stariše na prvo mesto, da skrbé za dobro bodočnost svojih otrok, to je, da jih v krščanski veri in v strahu božjem odgojajo, a sè svojim življenjem sejejo seme nesloge in sovražstva v nedolžna srca svojih otrok, in tako že v cvetji moré sad, kateri bi imel obroditi njim na radost in Bogu na slavo.

Pomisliti je tù delo šole, če ima tudi najizvrstnejšega učitelja! (Kon. prih.)

Kakošna naj so národna gledališča?

Na gledališčnem odru kazati dogodbe iz vsakdanjega življenja ni nova reč; že pri Grkih in Rimljanih je gledališče slovelo posebno zato, ker se je po njem izobraževal ljud, ki ni imel prilike do tega drugje in po drugih pripomočkih. Od todi grško imé theatron, latinsko theatrum, nemško Schauspielhaus, slovensko gledališče ali gledišče, tudi kazališče, kjer se ima gledati ali kazati kaj tacega, kar drugi lahko beró. Dandanes je gledišče pač že zeló prevstrojeno, al vendar ne bi smelo izgubiti svojega prvotnega namena. Te misli nismo samo mi, ampak mora biti vsak, komur je mar narodova izomika. V dokaz navedemo le nekaj, kar piše v tej zadevi „Agr. Presse“ o Zagrebškem národnem gledišči.

„Naše národno gledišče — piše imenovani list — je dosihmal napredovalo narobe, ker se je razvilo

od unanje na notranjo stran, ne pa od notranje na unanjo. To hoče reči: da so pač igralci napredovali, a ne občinstvo, katerega predstave ne mikajo. Zato se tudi narodni oder ni prikupil ljudstvu (vélikemu občinstvu). Naše narodno gledišče morebiti vstreza zmernim zahtevam nekaterih višje omikanih, a národu ne more podati nič ali le čisto malo, ker mu manjka tega, kar se mora ljudstvu v prvi vrsti kazati, namreč iger iz domačega življenja, ki so mu razumljive in podučne, in ne presegajo njegovega obzora. Vsak narod, francoski, angleški, španjski, laški, nemški itd. goji ljudske glediščne igre, kar se najbolj dá, le pri nas gledajo nekateri take igre zaničljivo po strani, le pri nas zaničujejo take narodne ljudske igre neki na štokljah prevzetno šetajoči „estetiki“ na ljubo. Imamo narodno gledišče, al prav velik del národa se ne briga celó nič za nj. Kje je vzrok temu? Zakaj ne zahaja pri nas res ljudstvo, kakor drugje, v gledišče, zakaj nima želje do njega? Ker se v njem ne goje domače, narodne igre. Delavci, mali obrtniki, celó bolj izobraženi ljudje iščejo, če po delu ali v nedeljo gredo v gledišče, v njem kaj tacega, kar se jim bolj prilega, se giblje v razmerah, njim znanih. Kaj pa podajamo mi tem ljudem, če pridejo v gledišče? Kako žalostno igro, ki ni naše gore list, ali kako npravno ali bolje rečeno: nenpravno, pohujšljivo francosko ali nemško igro. Se ima li s tem doseči viši cilj národnega gledišča? Pač je naloga glediščnega odra ta, da se okus zboljša, jezik čisti, da se vstreza zahtevam izobraženejšega ljudstva, ali pa se mora, ali se sme zarad tega čisto opuščati národna (ljudska) igra? Dobro izdelana taka igra je za glavo in srce ljudstva, gotovo tudi ni pisatelju sramotna.“

Tako piše „Agramer Presse“ o národnem gledišči v Zagrebu.

Ali ne velja vse to popolnem tudi našemu gledišču? Vedno in vedno le se podajajo našemu občinstvu tuji izdelki; se vé da „komod“ je, vzeti kako nemško igro, pa predstaviti jo v slovenski jezik. Morda pri tem „napredujejo“ igralci, a ljudstvo se odganja; tega žive priče so prazne hiše. Zadnji čas je tedaj, da se tudi pri nas nastopi druga pot, kajti, kakor se zdaj kaže, žalibog ima narod od našega slovenskega gledišča malo več, ko nič. Zakaj se mu pravi „slovensko gledišče“, če v njem ni nič slovenskega, nič domačega, ampak le tuji izdelki, to je, igre za narod nemški ali francoski pisane, katerih naše ljudstvo še ne razume ne?

Skrajni čas bi tedaj bil, da bi se našli pri nas rodoljubi, ki imajo moč pisave, da bi zastavili peró svoje za pisanje bodi-si šalo-, bodi-si žaloiger, katerim predmet je domače, narodno-slovensko polje. Ne ostanim zmirom le tujcev šalobarde!

Politične stvari.

O državnem gospodarstvu.

V zbornici poslancev se je 13. dne t. m. obravnaval glavni računski sklep za l. 1875. Pri tem so švigale ostre besede po ministerstvu. Med drugimi je poslanec pl. Zallinger tako-le govoril:

„Računski sklep za leto 1875. — je rekel — je po obliki in zadržaji popolnoma podoben svojim prednikom; iste napake in pomanjkljivosti ima; on ne kaže popolnem in jasno, kako se je gospodarilo z državnim premoženjem, tū pa tam človeka celó slepi. S tem računskim sklepom je dopolnjena trójica: državni proračun, poznejši kredit in presežki ne dovoljenega kre-

dita, v podobi računskih sklepov — res! umetno harmonični zvok „harmonične celote“ (pri teh besedah kaže na ministerske sedeže), katero mi je danes dano videti pred sabo skoro vso. Najprej zbornici predloži ministerstvo proračun, pozneje zahteva več, — kar se mu pa ne dovoli, to si vzame samo, in stavi v računski sklep, katerega zbornici podá — čez dve leti! Dve leti je dolgo za Avstrijsko ministerstvo. Koliko se v tem času lahko zgodi! Ena tolažba pa vendar ministerstvu ostane pri vsem tem, namreč ta, da če pade ministerstvo, padlo ne bo na trdo, ampak na prav mehko, zato je že priskrbljeno.

V računskem sklepu za l. 1874. se je razen drugih presežkov v izdajkih tudi še pokazalo, da so prodali celó nepremakljivo državno premoženje, pa pozabili prositi privoljenja v to. Sklep računa za l. 1875. pa kaže, da se je potrosilo za 7 milijonov in 910.508 gold. 85.5 kr. več, nego je stalo v proračunu. Tedaj vkljub vednim pritožbam se vede vlada tej zbornici nasproti zmiraj enako, tako, da pravica najvišega nadzorstva nad gospodarstvom z državnim premoženjem postane le domišljija. Ta zbornica in proračunski odsek se ukvarjata po cele tedne s proračunom in pretresata primeroma majhne svote — vlada pa zmirom in zmirom preskaka ta proračun meni nič tebi nič in odgovarja na pritožbe s tem, da drugo leto natančno tako ravná, kakor prej.

Kako dolgo, gospoda moja, boste še trpeli to ravnanje vlade, ki se nikakor ne vjema z ustavnimi pravili, kako dolgo boste trpeli ta nered, to zmešnjavo o državnem gospodarstvu, kolikokrat se bo ta žalostna komedija še ponavljala tu, kako dolgo boste govorili še lepe besede, pa ne imeli nobenega poročila, da se spolnijo?!

Proračunski odsek nima družega poguma, kakor to, da malo obžaluje tako postopanje vladno, potem pa predlaga, naj se vlada odveže vse odgovornosti. Vlada bo, stopivši iz te hiše otresla prah neljubih resolucij od svojih čevljev in ta se bo k večjemu prijel le kakega ukaza na nižjo stran. Bo že le zopet kak ukaz, kakoršen — to je že cesar Franc rekel — ima veljavo le za tri dni. Morda bodo uradnike nižje vrste obešali — hočem reči: potegnili v disciplinarno preiskavo, višje od deželnega predsednika počenši pa pustili pri miru in ti bodo slej ko prej hodili priljubljeno staro pot presežkov proračuna, ki nam bodo potem še le čez dve leti očitni.

Ta slavna zbornica graja s pestjó v žepu ravnanje vlade, pa jej dá vsako leto odvezo! Čas je, da se to v lice vladi konstatira. Če boste tako počenjali, boste morali vsako leto na novo požirati grenke kosove strašanskih presežkov. Naj bi večina te zbornice vendar enkrat stopila na noge in skrbela na ta način za bolje. Razni ministri so pokazali, da se za grajo po resolucijah ne brigajo: naj se govori ž njimi tako, da razumejo, kar se reče. Vsaj so postave, ki vežejo uradnika povrniti škodo, katero naredi državnemu premoženju, in če sem prav podučen, se pri uradnikih nižje vrste to tudi godi. Morda bodo ministri te besede bolje umeli, kakor resolucije. Plača ministrov s prikladami je zadostna zaloga za povračevanje neopravičenih presežkov.

Dokler zbornica ne sklene, odrekati ministrom odvezo za nedovoljne presežke, ne bo bolje. Dosedanje postopanje budgetnega odseka in pa večine zborove ne meri na to, da bi prisililo vlado, o tako žalostnem denarnem stanju države naše varčno gospodariti, temveč ona se ozira vedno le potem, kako bi dobila novih dohodkov. Pri tem tudi ni prav nič zbirčna, ker celó davek naklada na svečavo in najpotrebnejši živež, zanašaje se na one svoje gospóde, ki menijo, da zastopajo